

Diaris (1962-1968)

Ricard Salvat

Ricard Salvat

Diaris (1962-1968)

Diaris (1962-1968)

Ricard Salvat

Edició a cura d'Eulàlia Salvat

Pròleg de Francesc Foguet i Manuel Molins

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Edicions

Biblioteca Universitària

UN JOVE RENAIXENTISTA ENGABIAT

Ricard Salvat tenia vint-i-set anys quan va escriure la primera entrada del seu diari personal. La seva activitat ja es desplegava en múltiples fronts: el teatre, la novel·la, la docència, el periodisme. És una etapa, la de la dècada dels seixanta, en què coordina l'Escola d'Art Dramàtic Adrià Gual (EADAG) a la cúpula del Coliseum de Barcelona, fundada el 1960; publica a Mèxic la novel·la *Animals destructors de màquines* (1961, premi Joanot Martorell de 1959); estrena els primers textos teatrals *Nord enllà* (1962) i *Mort d'home* (1963); escriu la seva tesi doctoral sobre teatre, germen de *Teatre contemporani* (1966); col·labora en diverses revistes (*Destino*, *Serra d'Or*, *Nuevo Cine*, *Primer Acto*, *Presència*); comença a tenir una projecció internacional... Dinàmic, inquiet, incansable, ambiciós, Salvat deixa constància, en les planes del diari, de tota l'amplitud i la intensitat dels dies i els anys en què consolida la seva «aventura escènica», es dona a conèixer com a escriptor, aferma la faceta pedagògica i docent i, en suma, aboca en tot allò que fa la seva brillant personalitat.

El jove Salvat es proposava d'incidir en el temps que li va tocar de viure i de fer-ho, prioritàriament, a través dels dos gèneres, la novel·la i el teatre, que aleshores considerava més «eminentment socials», de més difusió. És, en aquest sentit, que cal entendre la seva tenaç i intensa dedicació al teatre com a escriptor i, sobretot, com a director. Com no podia ser altrament, una part important d'aquest diari es dedica a reflexionar sobre les arts escèniques *lato sensu*: la infausta política teatral del franquisme; els espectacles que ha pogut veure; l'activitat de l'EADAG, revulsiu pedagògic i escènic en la Barcelona de l'època; els projectes teatrals que tenia al cap, sobre la seva feina de *metteur en scène*; el resultat de les seves estrenes; les virtuts i els defectes de la gent de la professió o, entre altres temes, la ignorància i la miopia de la crítica i de determinats públics coetanis. Sovint, per contrast, enyora la seva estada recent a la República Federal Alemanya (1956-1962), tan

Aquest pròleg s'inscriu en el projecte de recerca «Salvador Espriu: estudi genètic i interartístic de la seva obra» (FFI2011-25037).

plena de vivències personals, on va consolidar una sòlida formació intel·lectual i on va descobrir unes condicions per fer teatre que eren inimaginables sota el jou del franquisme.

El lector trobarà en aquest primer volum dels diaris salvatians, que abraça del 16 de gener de 1962 fins al 30 de desembre de 1968, nòtules molt interessants dels muntatges que dirigí durant aquest període: des de diverses obres de Salvador Espriu —hi tornarem més endavant— fins a clàssics com ara Lope de Vega, William Shakespeare, Bernard Shaw, Georg Büchner, Santiago Rusiñol, Apelles Mestres, Adrià Gual o Carles Soldevila, tot passant pels dramaturgs republicans (Federico García Lorca o Rafael Alberti) i coetanis (Bertolt Brecht, Jean-Paul Sartre, Jean Anouilh, Harold Pinter, José Bergamín o Maria Aurèlia Capmany). La mera enumeració de noms tan il·lustres, prou significativa, ja posa les bases de la inquietud que tingué Salvat tota la vida per confeccionar un *repertori* coherent, cosmopolita, *engagé* estèticament i èticament, que combinés —sense complexos ni inhibicions— autors clàssics i contemporanis de tradicions teatrals diverses, sense oblidar la pròpia i la més propera. Amb tot, l'*engagement* salvatià no respon als mecanismes més o menys partidistes o tòpics del seu temps, sinó a una elecció de compromís lliure i específic: ben concret. Des d'una Barcelona i una Catalunya que ja somiava ben lliure i capdavantera, com un poble entre els pobles. Per això és connotatiu de la seva sensibilitat social l'interès que evidencia Salvat d'oferir els seus muntatges a públics populars, de barriades perifèriques de Barcelona, en què troba moltes vegades una gratitud i un reconeixement absents en els escenaris convencionals de matriu burgesa.

En els comentaris dietarístics, on entremescla també notes, cartes o anècdotes circumstancials sobre amics, companys o viatges, Salvat hi fa gala d'un coneixement molt precís, com a protagonista i testimoni de primera mà, de la literatura dramàtica, la vida teatral de Barcelona i Madrid, les estrenes coetànies més importants i els cenacles intel·lectuals més actius. Sembla un «home orquestra», capaç de tocar molts instruments al mateix temps i de fer-ho, tanmateix, des d'una independència de criteri i d'acció ben notable. Amb coneixement de causa, hi deixa molt clar, així mateix, que la seva gran font d'inspiració és el teatre polític d'Erwin Piscator i l'èpic de Bertolt Brecht, tot i que reconeix explícitament que «cal buscar altres mestres»: una prova més de la seva llibertat i intel·ligència esmerçades en la recerca d'una «alternativa» ètica i estètica específica i arrelada en la realitat del seu temps i del seu poble.

Així i tot, és, sens dubte, més partidari d'estètiques realistes i de tendència social que no pas abstractes o evasionistes, malgrat que això no li impedeix de dirigir obres d'Eugène Ionesco o Boris Vian o d'admirar Jean Cocteau. Seguint els re-

ferents alemanys esmentats, el seu objectiu principal és convertir-se en un dels directors d'escena més importants del moment. Ni més, ni menys. De manera conscient, meditada, Salvat es planteja lúcidament els reptes i els entrebancs que ha de superar per arribar-hi, n'analitza els pros i els contres, els encerts i els fracassos, amb un alt grau d'exigència i professionalitat. Té al cap els models més innovadors com el Berliner Ensemble (Bertolt Brecht) o el Piccolo Teatro de Milà (Giorgio Strehler), i un *repertori* perfectament definit i triat que inclou de Shakespeare a Brecht o Espriu, passant per Lope, Marlowe, Calderón, Molière, Goldoni, Goethe, Schiller, Kleist, Musset o Büchner. Vist des d'aquesta perspectiva i ambició, els diaris no esdevenen només notes esparses, subjectives i individuals, intransferibles, sinó que es converteixen en el projecte d'una autoconstrucció personal, estètica i social: una altra modulació del *pacte autobiogràfic* estudiat per Philippe Lejeune; aquell àmbit de les literatures del jo que ens mostra, d'un costat, les característiques que el jove Salvat projecta per al seu jo personal i, de l'altre, la nova dimensió i la realitat desitjada d'una societat i una Catalunya transformada i transformadora en què vol inscriure's.

Amb les intermitències pròpies del gènere, el primer volum dels diaris de Ricard Salvat aplega no únicament les entrades periòdiques sobre l'activitat duta a terme durant les jornades que hi són registrades, sinó que també deixa constància de les nombroses cartes rebudes (de Salvador Espriu, Émile Marzé, Felip Cid o Maria Aurèlia Capmany), la crònica de les múltiples activitats en què participava (estrenes, recitals, fòrums, manifestacions, trobades, festivals), els entrevius a alguns dels artistes coetanis que va tractar i, com el cinèfil que fou tota la vida, les ressenyes —exigents i documentades— de les pel·lícules vistes (*Viridiana*, de Luis Buñuel; *West Side Story*, de Jerome Robbins i Robert Wise; *Il gattopardo*, de Luchino Visconti; *Mikres Aphrodites*, de Nikos Kúnduros; *Samurai Rebellion*, de Masaki Kobayashi, o *Persona*, d'Ingmar Bergman, per posar només alguns exemples). És a través de l'afició al cinema que Salvat entra en contacte amb les cultures mediterrànies, africanes i esclaves, de les quals, més endavant, esdevingué no tan sols un gran coneixedor i difusor, sinó també un entusiasta de les respectives tradicions escèniques com a director artístic de Sitges o d'EntreCultures.

Així mateix, en el diari es troben lectures i comentaris intel·ligents de llibres molt diversos, una bona mostra de la passió lectora de Salvat, i també postil·les a les notícies de la premsa (per exemple, les cèlebres declaracions a *Le Monde* de l'abat Escarré el 1963, la guerra del Vietnam o la invasió soviètica de Txecoslovàquia de 1968). Salvat és un home que s'interessa per tot el que l'envolta, que vol saber-ho tot i conèixer-ho tot, àvidament. No té cap mena de rubor a reconèixer les limitacions i els buits, un pas imprescindible per superar-los i emple-

nar-los. Com si fos un home del Renaixement engabiati en una dictadura beata, absurda i cruel. Quan viatja a l'estranger, en països lliures, intenta rescabalar-se'n i s'amara tant com pot de llibertat, cultura, teatre, literatura, art, contactes i amics. Al Berlín Oriental, la primavera del 1964, posem per cas, no es perd cap dels espectacles de Bertolt Brecht que programen al Berliner Ensemble, malgrat que cada vegada que hi vol anar ha de passar la frontera, extremament vigilada, que separa les dues parts de la ciutat. Al mateix Berlín Occidental, es queda meravellat, l'11 de maig d'aquell any, en assistir a una representació del *Marat/Sade* de Peter Weiss, al Schillertheater, un espectacle que qualifica d'«històric».

En contrast amb l'exterior, de tant en tant, en el seu diari, Salvat es desfoga parlant de l'estat de corrupció i ambigüitat que observa, en ple franquisme, en les oligarquies del poder cultural i polític, també les catalanes, que s'aprofitaven dels tripijocs del règim en benefici propi. No fa estrany que un home com Salvat admiri els qui, des de l'exili, mantenien la dignitat republicana, com era el cas de Rafael Alberti o Margarida Xirgu, dos dels referents teatrals a qui reverencià sempre, sense oblidar el poeta Miguel Hernández (és corprenedor l'episodi de la visita a la seva tomba). En diverses avinenteses, al·ludeix a l'escamoteig que, per als joves, s'havia perpetrat del món de la República, i no amaga la seva fascinació pels anys i els mites republicans. En canvi, es lamenta sovint de l'estat deplorable de la cultura i del teatre —sobretot dels oficials— en un medi que de vegades li sembla hostil, fins al punt de començar a covar —el 1963!— el sentiment de ser objecte d'un «boicot de silenci» per la mediocritat i l'oficialisme de torn, d'una banda, i de «treballar en el buit» per la manca de ressò públic de la feina feta a casa, mentre era molt més reconeguda a fora, de l'altra. Dues obsessions, de vegades plenament justificades, d'altres potser no tant, que ja l'acompanyaren tota la vida.

Com posen de manifest les pàgines d'aquest diari, Salvat va ser un gran viatger, sovint com a representant del Consell Mundial de la Pau o per raons merament professionals: París, Moscou, Sant Petersburg, Budapest, Varsòvia, Cracòvia, Aachen, Colònia, Heidelberg, Mannheim, Frankfurt, Berlín, Venècia, Reggio Emilia, Ginebra, Nancy o Coïmbra són algunes de les ciutats que transita en els set anys que abasta aquest primer volum. Del seu viatge a la Unió de Repúbliques Socialistes Soviètiques, com a invitat al Congrés de la Pau del 1962, en deduí les «contradiccions» d'un sistema que no garantia «el sorgiment d'un home nou» i, mercès al cas d'Ucraïna, que hi era integrada, va poder tenir un model de comparació respecte a l'encaix futur d'una Catalunya amb personalitat pròpia en una hipotètica Espanya democràtica. Per la importància que va prendre en la manera de concebre el teatre i com a referent indiscutible, cal subratllar també la coneixença que, el 1964, a Frankfurt, Salvat féu de Piscator, l'artífex del teatre

polític contemporani. En la conversa que mantenen tots dos el 14 d'abril d'aquell any, Salvat li confessa les dificultats de treball que té a l'Estat espanyol i la importància de fer-se un nom a l'estranger per poder ser reconegut a casa. Un altre dels leitmotivs que, com podem corroborar en els volums posteriors, caracteritzà la biografia professional de l'autor d'aquests diaris.

En anys molt durs de repressió i de silenci, és remarcable l'arriscat compromís polític que Salvat va contreure amb la lluita antifranquista —al costat de Josep M. Castellet, José Agustín Goytisolo o Xesús Alonso Montero, per exemple— que li valgué l'etiqueta d'«elemento desafecto al régimen» que li estampà l'aparell repressiu de la dictadura, sense ser gaire conscient, val a dir-ho, de l'abast i les conseqüències que podia tenir, en aquells moments, la seva implicació en la resistència clandestina. Molt distant del marxisme oficial, el seu compromís s'inscriu bàsicament en les coordenades del pacifisme internacional i d'un incipient catalanisme esquerrà que, a poc a poc, es concreta com una alternativa progressista a les opcions conservadores, burgeses, de la dreta catalana. Estratègicament, tot i admirar les posicions més maximalistes dins de l'espectre antifranquista, Salvat aposta per «guanyar terreny» en el camp de la cultura, la literatura i el teatre i, si cal, «fer concessions» per aconseguir consolidar els projectes endegats (com l'EADAG) i mirar d'atènyer així l'anhelada professionalització. Un capteniment que, al capdavall, *velis nolis*, s'abeura també en alguns caires de l'estratègia dels comunistes hispans de guanyar, des de dins del franquisme, espais de llibertat i democràcia.

Això no obstant, si bé va poder ser-ne en algun moment «company de viatge» i va deixar-se festejar, Salvat mai no va militar al Partit Comunista, i encara menys en l'espanyol. Ni tampoc en el Partit Socialista Unificat de Catalunya. Ni al Front Nacional de Catalunya. Ni en cap altra força política. Fou, per tant, un intel·lectual «sense partit», fet que li atorgà una independència de criteri i un sentit afuat d'(auto)crítica i d'exigència. Al preu, és clar, d'una tensió permanent amb el poder polític de torn, que va ser una altra de les constants en tota la seva trajectòria com a escriptor i director d'escena, fins i tot en períodes, ja suposadament democràtics, de presumpta hegemonia de les esquerres. Salvat, en aquest sentit, mai no va ser còmode per al poder. Al contrari, sembla que hagués assumit la necessària independència de l'artista i el fet que una de les seves funcions principals fos, precisament, la crítica incessant als poders establerts, conseqüent amb un projecte de llibertat, justícia i democràcia que no tenia aturador.

Durant aquests anys 1962-1968, els seus contactes a l'estranger li valgueren alguns anònims amenaçadors. Als elements feixistes o parapolicials, no se'ls escapava la dimensió pública que prenia la figura de Salvat. Com tampoc passà per alt als estudiants que van promoure la Caputxinada, el 1966, ja que hi fou convidat,

juntament amb Joan Oliver, Salvador Espriu, Jordi Rubió i Balaguer, entre els més grans, i Maria Aurèlia Capmany, Antoni Tàpies o Joaquim Molas, entre els més joves. La llàstima és que aquest diari només reculli una entrada significativa, la del 9 de març de 1966, sobre la Caputxinada. Com és de doldre, també, que Salvat no aprofundeixi, més enllà de manifestar el seu entusiasme pel fet que França tornés a mostrar el camí de la revolta, en l'abast que podia tenir el Maig de 1968 i la seva repercussió en la dictadura franquista.

Davant de les opcions que se li presentaren d'«integrar-se» en els medis oficials, d'«infiltrar-se» en l'engranatge estatal franquista, Salvat tenia el dilema, malgrat tot, de fer-ho o mantenir-se com a «franc tirador», amb les dificultats de tota mena que això suposava, fins que es normalitzés la situació política. Naturalment, temia que la seva independència política, equidistant de partidismes, li passés factura i que, arribada l'hora, els seus col·laboradors copessin els llocs de poder i ell en quedés al marge. I, en part, fou així, encara que en una conjuntura molt diferent, que ell no podia ni arribar a imaginar. A desgrat que hi aflorin les contradiccions i els dubtes, molt més punyents en un context políticament i socialment complex i convuls com el de la dècada dels seixanta, l'autor d'aquest diari defensa la seva «netedat política» i la seva independència intel·lectual. I intentava de ser-ne conseqüent.

Migpartit entre la vocació d'escriptor i de director d'escena, entre la candidesa i la lucidesa, es resisteix a abandonar l'ideal —potser una quimera, ateses les circumstàncies— de fer la «revolució esteticosocial» que s'havia imposat. Qui sap si, al cap i a la fi, el fet d'acceptar la direcció del Teatro Nacional de Barcelona el 1970, que li va proposar el tardofranquisme, no expressa i substancia aquests dubtes i aquestes contradiccions. Potser va creure que era una oportunitat per fer realitat el seu somni, tot i que l'experiment comportava molts riscos. Qui sap si no va valorar adequadament les seves forces, la seva *circumstància*, la significació i les possibilitats autèntiques de la decisió. Són fets, és cert, posteriors als tractats en aquest primer volum, però que també manifesten l'autoconstrucció del jo salvatià, una mica ingenu fins i tot, o potser massa segur de si mateix...

Inquiet, inconformista per naturalesa, Salvat vol descobrir *in situ* com es viu en una revolució. Res millor, doncs, que viatjar a la que havia esclatat més recentment. La seva anada a Cuba, a final de 1968, li permet de complir un dels seus somnis, per bé que implica una presa de partit molt diàfana respecte de les autoritats del règim. A Cuba, hi coneix els dinàmics ambients literaris i teatrals de l'illa (es fa amic de José Lezama Lima i Alba de Céspedes, per exemple) i, com en els seus viatges als països de l'est, pot conèixer de prop les llums i les ombres, les generositats i les intrigues d'una revolució en marxa. No és fàcil fer el seguiment

de tot el que comenta Salvat de la seva breu estada a Cuba, en què participa com a membre del jurat de teatre dels prestigiosos premis de la Unión de Escritores y Artistas de Cuba, perquè les anotacions són intermitents i fragmentàries. La impressió que se'n treu, tanmateix, és d'una gran efervescència intel·lectual i artística, amb polèmiques sonades incloses, que Salvat sembla viure amb intensitat i desencís, perquè s'adona de les enormes dificultats d'articular una política cultural que respongui a l'ideari socialista i perquè constata que la tan esbombada revolució pren derives inacceptables que li recorden l'estalinisme i el maoisme. Com viure i crear una cultura realment «socialista» en un món, fet i fet, tan i tan capitalista? És una qüestió no resolta, encara que potser resoluble.

De les entrades d'aquest diari, de seguida impressiona un aspecte que pot sorprendre per la joventut del seu autor: la notable xarxa de relacions i contactes personals, tant de l'àmbit català com internacional, que va teixir aquests anys. Des de poetes (Salvador Espriu, Josep Vicenç Foix, l'hongarès Gyula Illyés, Ventura Gassol, Joan Argenté), dramaturgs (Alejandro Casona, Alfonso Sastre, Arthur Adamov, Joan Oliver) o novel·listes (Xavier Benguerel, Tísner, Sebastià Juan Arbó) fins a doctors en medicina (el psiquiatre Joan Obiols o el metge Felip Cid), en lletres (José María Valverde o Antoni Comas) o en filosofia (Jaume Bofill, Josep Ferrater Mora), tot passant per pintors (Joan Miró, Modest Cuixart o Émile Marzé), directors de cinema (Miquel Porter i Moix, Antoni Ribas), periodistes (Josep Maria Carandell, Joan de Sagarra), editors (Josep Maria Castellet), entre molts d'altres. Són una bona mostra de les inquietuds àmplies i diverses del jove Salvat. Al costat d'això, en la seva feina de direcció teatral disposa de col·laboradors de primera fila, com ara Maria Aurèlia Capmany, autèntica mà dreta seva; Carme Serrallonga, professora de l'EADAG i excel·lent traductora; l'escultor Josep Subirachs, el músic Manuel Valls. Sense oblidar, naturalment, els seus alumnes més avantatjats, com ara Francesc Nello, Fabià Puigserver, Montserrat Roig, Josep Maria Segarra o Josep Anton Codina. Amb una sorprenent altesa de mires, Salvat s'interessa tant pels creadors clàssics com pels contemporanis (en les arts escèniques o en les arts en general), pels més joves i pels més grans, i, coherent amb la seva ideologia, mostra una atenció especial pels escriptors de l'exili i per la recuperació de la memòria de la República.

El cas d'Espriu mereix un punt i a part. Les anotacions dietarístiques d'aquests anys ajuden a aclarir l'intens vincle amical i professional que Salvat hi va mantenir. Són autèntiques perles les cròniques sobre les llargues converses que van entaular tots dos sobre poesia, literatura o història. Salvat en reconeix el mestratge. Durant els anys d'aquest diari, decisius per a la projecció del poeta de Sinera com a dramaturg, li estrenà *Primera història d'Esther*, el 1962 i el 1968; *La pell de brau*

(segona versió), *Antígona* i *La gent de Sinera*, totes tres el 1963, i, molt especialment, *Ronda de mort a Sinera*, el 1965 i el 1968. Com fa palesa la presència constant d'Espriu en les pàgines d'aquest diari, és gràcies, en bona part, a l'interès de Salvat per l'obra espriuana que el poeta de Sinera aconsegueix una gran projecció com a dramaturg i també com a escriptor de referència en la represa literària i cultural dels seixanta i els setanta. Al seu torn, és gràcies a Espriu que Salvat no únicament afua el sentit de l'idioma o el coneixement de la literatura catalana, sinó que sobretot aconsegueix un dels seus muntatges més emblemàtics i reeixits: *Ronda de mort a Sinera*. Tot fa pensar que, en aquest intercanvi d'anada i tornada, hi té un paper clau la participació de Maria Aurèlia Capmany, amb qui Salvat mantingué una ambigua relació d'amistat i de competència professional.

Tot amb tot, per les pàgines del diari salvatià hi desfilen molts altres noms de la cultura i les arts del moment: el director de cinema Joaquim Jordà, l'escriptor i director de teatre José Monleón, les actrius Núria Espert, María Paz Ballesteros, Teresa Cunillé o Carme Fortuny, els dramaturgs José Martín Recuerda, Alfonso Sastre o José María Rodríguez Méndez, l'escriptor rus Ilià Ehrenburg i l'ucraïnès Nikolai Bajan, l'hispanòfil Robert Marrast, el director d'orquestra Jesús García Pérez, l'historiador del teatre Ricardo Doménech, l'actor Joan Capri, el músic Oriol Martorell, l'escriptor Jorge Semprún, el periodista Joan de Sagarra, l'escriptor i director de cinema italià Pier Paolo Pasolini, el dramaturg eslovè Mirko Zupančič, l'escultor Jorge Oteiza, el novel·lista Terenci Moix, i un llarg etcètera. Com un peix a l'aigua, Salvat es mou de gust en aquests ambients culturals i, sobretot, teatrals, disposat a multiplicar els projectes i les iniciatives, a ampliar al màxim el seu radi d'influència i a fer-s'hi un lloc com a director d'escena i intel·lectual. No hi escatima temps ni esforços, amb una activitat frenètica, incessant.

A més de la seva dimensió pública, és lògic que en uns papers personals com els del diari hi aflori també, encara que de manera molt continguda, els dubtes i les preocupacions tant de l'àmbit professional com del més estrictament privat. Home de caràcter, en algunes entrades, Salvat s'hi deixa anar i hi expressa la insatisfacció perquè no se sent prou adaptat al medi cultural i perquè voldria gaudir d'una situació professional molt més estable i més reconeguda. La dèria d'aconseguir la professionalització en el món del teatre justificaria l'abandó de l'Agrupació Dramàtica de Barcelona, la creació de l'Escola d'Art Dramàtic Adrià Gual i, més tard, el 1966, la constitució de la Companyia Adrià Gual. Tal com es pot llegir en l'entrada del 13 de novembre de 1962, la seva aspiració era molt clara: esdevenir «el» director d'escena de Catalunya. Per aconseguir-ho, tanmateix, no defuig els encàrrecs d'espectacles o editorials que li permeten, d'acord amb una concepció artesanal de l'ofici, de professionalitzar-se i de «fer feina positiva».

Amb èxits i fracassos estrepitosos. La seva temporada al Romea (1967-1968) amb la Companyia Adrià Gual, tot i fer-hi una programació de qualitat (Pirandello, Espriu, Sartre) es tanca amb una assistència de públic molt escassa i amb una notable pèrdua de diners. Entre les raons que hi troba hi ha la d'un públic, com el del coliseu del carrer de l'Hospital, incapaç de seguir els seus espectacles «massa rigorosos». Salvat es planteja, aleshores, si haurà de marxar a Madrid o tornar a Alemanya, perquè veu difícil la seva continuïtat en l'escena catalana. L'estiu de 1968, davant de les migrades expectatives de feina, busca diverses sortides professionals (fins i tot en universitats de l'estranger) que, al capdavant, després d'un viatge a Cuba, es concreten a final d'any en la feina de professor ajudant del Departament de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona i, poc després, en la seva estada a la Universitat de Coïmbra, convidat pels estudiants, per fer-hi classes de teatre i muntar-hi espectacles. A Portugal també pot comprovar sobre el terreny els estralls socials i les dificultats de viure en llibertat en plena dictadura de Salazar. Tot i situar-se en extrems oposats, Cuba i Portugal són una experiència política inoblidable per a Salvat, que de segur que en sabé treure una bona lliçó per observar críticament —sense dogmatismes constrenyedors— el procés de la lampedusiana Transició espanyola.

D'altra banda, a pesar que sembli molt escrit amb voluntat de fer-se públic algun dia, algunes entrades del diari al·ludeixen a les tribulacions d'ordre moral que Salvat vivia, com a jove que era, davant dels vincles sentimentals més o menys efímers que establí amb diverses dones i, més esporàdicament, a les relacions d'amistat. Són confessions que poden sorprendre en un home tan abocat a la feina i tan circumspecte en el tracte professional o en l'expressió de la intimitat. Però un diari també admet aquestes expansions i contribueix, així, a fer conèixer una altra dimensió de la imatge pública i la construcció del jo salvatianes. De fet, és en aquestes pàgines on descobrim el vessant més mediterrani, més desbordant, més desinhibit de la seva personalitat, sempre en pugna amb la pertinença social mesocràtica i amb el rigor germànic, més distant i solemne, que sovint imprimia de cara enfora a causa de la seva exigència artística i intel·lectual.

Íntimament, les planes més il·lustratives de la sensibilitat i la tendresa salvatianes —no exemptes de dubtes i inquietuds, com també de contencions ben educades— són les que dedica a explicar les sensacions de serenitat i plenitud poques hores després de casar-se amb Núria Golobardes, l'11 de febrer de 1967, tot i les resistències familiars que la parella va haver de vèncer. De viatge de noces, val a dir-ho, Salvat torna a París, on no pot estar-se de veure tots els espectacles teatrals que pot ni de deixar-ne constància en el seu diari. Són també d'una transparència d'esperit molt gran les pàgines en què expressa l'emoció que sent quan sap

que espera la primera criatura i l'impacte emotiu que li provoca el naixement de la primera filla, Neus.

El volum que teniu a les mans enceta un ambiciós projecte editorial que es proposa de publicar, en una desena i escaig de llibres més, tota l'obra dietarística de Ricard Salvat, curada i prologada per especialistes en la recerca teatral. Val a dir que el mateix autor tenia previst d'editar els seus diaris i, de fet, havia començat a treballar en aquest primer volum, que es trobava en un procés força avançat, poc abans de la seva mort inesperada el 24 de març de 2009. Impulsada per la Fundació Ricard Salvat, l'edició d'aquest primer volum ha gaudit de la col·laboració de la Universitat de Barcelona i de la Universitat Autònoma de Barcelona, dues de les universitats catalanes on l'autor va exercir la docència i el mestratge. La seva tercera filla, Eulàlia Salvat i Golobardes, ha tingut cura d'enllestir i completar la feina de fixació del text que havia deixat embastada el seu pare.

Ens sembla que aquest primer llibre dels diaris salvatians és un magnífic començament, perquè revela *des de dins* i *sense mediacions* una figura, entre la joventut i la maduresa, molt més polièdrica, matisada i humana que la icona que n'ha pervingut amb el temps, feta sovint de filtratges interessats. Si més no, contribueix qui-sap-lo a conèixer més de prop i a comprendre millor la persona, l'obra i les circumstàncies d'un personatge de gran vàlua, més enllà de les distorsions o fins i tot de les misèries de l'home de cada dia, que mai no va deixar de lluitar per aconseguir allò en què creia i somiava: una nova Catalunya fondejada en l'escena renovada del món. El somni, com hem dit abans, d'un jove renaixentista engabiat.

FRANCESC FOGUET i MANUEL MOLINS
Bellaterra / València, primavera del 2015

NOTA DE L'EDITORIA

Aquest llibre és el primer d'una col·lecció projectada en una desena de volums en què pretenem editar la totalitat dels diaris personals de Ricard Salvat ordenats cronològicament. Aquests diaris van ser escrits durant el període comprès entre el 1962 i el 2009, any de la seva mort. La magnitud del projecte i les característiques del text demanen fixar, des d'un primer moment, uns criteris d'edició per unificar solucions i evitar resultats divergents d'un volum a l'altre.

Aquest volum és especialment singular. Ho és pel contingut, per l'extensió i la densitat informativa, però també perquè Ricard Salvat va deixar-lo parcialment fixat i editat l'any 2007, havent-hi incorporat alguns textos, algunes notes i fent-hi algunes modificacions. Totes aquestes són intervencions que no trobarem en els volums futurs, en què només partirem del text manuscrit que Salvat va deixar escrit a les nombroses llibretes que va utilitzar per recollir-hi els seus pensaments, les seves inquietuds i el seu dia a dia. És per aquest motiu que, a part d'establir uns criteris generals, que intentarem aplicar a tota la col·lecció, se n'han hagut de definir també d'específics per a aquest volum.

Partim d'un criteri general de màxim respecte a l'original dels anys seixanta i, en aquest cas, també al text fixat per Ricard Salvat el 2007, que vam confrontar amb els quaderns manuscrits per incorporar-hi alguns fragments que no hi constaven, però que sí que eren en algun quadern aïllat que encara no havia transcrit. Així i tot, hem corregit el text ortogràficament i normativament intentant respectar els trets idiosincràtics de la llengua de l'autor, amb totes les vacil·lacions que poguéssim mostrar. En aquesta línia, hem mantingut traces dialectals —tenint en compte la procedència de l'autor (Tortosa)—, del moment en què escrigué el text —els anys seixanta— i idiolectals. En tots els casos, són unes traces que Salvat no va eliminar en la fixació del text del 2007, fet que en referma el manteniment en l'edició final que presentem.

L'autor desplega un nombre molt elevat d'antropònims, topònims, títols, manlleus i textos en altres llengües, que s'han revisat i, quan ha estat necessari —per exemple, en el cas dels noms eslaus, turcs, etc.—, s'han fixat seguint uns criteris

actuals. D'altra banda, no s'han catalanitzat els manlleus ni els estrangerismes adaptats morfològicament al català que usava habitualment.

Una altra particularitat d'aquests diaris personals són les nombroses citacions textuais que presenta. Cal aclarir, en primer lloc, que, en la major part dels casos, no hem partit directament de l'original sinó de la transcripció que Salvat va fer-ne als quaderns manuscrits, amb el consegüent augment d'errors que això pot suposar. Tenint en compte que són materials que han passat per la mà de l'autor i que aquesta obra no té un interès eminentment filològic, hi hem aplicat els mateixos criteris de correcció gramatical i ortotipogràfica que en el text principal, excepte en els pocs en què sí que hem pogut disposar de l'original. Així mateix, en els casos en què el text citat era una traducció del mateix Salvat feta als anys seixanta o bé l'any 2007, també hi hem intervingut d'acord amb aquests criteris.

EULÀLIA SALVAT